

Asia: VN/23793/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työttömyysturvalain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuttavaa ansiopäivärahan määrän alentamista koskevasta ehdotuksesta?

- SOSTEn mielestä työttömyysturvan tason ei tulisi laskea työttömyyden pitkittyessä, vaan pitkittymisen tulisi lisätä tukitoimenpiteitä kuten koulutusta, kuntoutusta ja tuettua työllistämistä.
- Kyseessä on suuri leikkaus etuuden tasoon, mikä tulee pudottamaan lisää ihmisiä perusturvan varaan ja lisäämään toimeentulotuen tarvetta.
- Ansiopäivärahan porrastuksella on todennäköisesti negatiivisia vaikutuksia kulutuskysyntään.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan ansiopäivärahan määrän porrastamista. Etuus laskisi 20 prosenttia, kun työttömyysturvaa on maksettu 40 päivältä, ja 25 prosenttia, kun sitä on maksettu 170 työttömyyspäivältä. Esityksessä ei perustella, miksi on päädytty juuri näihin päivärajauksiin.

Työttömyyden keston mukaan laskevan työttömyysturvan malli perustuu ajatukseen, että työttömyyden pitkittyessä kannustimia työn etsimiseen pitää lisätä ja tämä saavutetaan laskemalla turvan tasoa. Näin aiempaa useammat työpaikat toisivat työttömälle paremman toimeentulon kuin työttömyys ja toimeentulon kurjistuessa ihmiset valitsisivat useammin töihin menon sosiaaliturvan sijaan. Kuitenkin työttömyyden pitkittyessä työttömiä ovat ensisijaisesti vaikeimmin työllistyvät ja silloin työttömyysturvan tehtävissä korostuu työttömän toimeentulon varmistaminen, ei kannustaminen. Koska avoimia työpaikkoja on myös vähän suhteessa työttömien määrään, on epärealistista olettaa, että työttömyysturvan alentaminen vähentää työttömyyttä merkittävästi.

Pitkittyneestä työttömyydestä kärsiviä voidaan pitää haavoittuvassa asemassa olevina. Kovimpia kannustimia ei tulisi kohdentaa vaikeimmin työllistyviin. Sen sijaan vaikeimmin työllistyviin tulee kohdentaa eniten työllistymisen tukea, sekä varmistaa toimeentulon riittävyys myös sosiaaliturvan varassa elettyessä. Kannustin, johon kannustetulla ei ole realistista mahdollisuutta reagoida, ei ole kannustin vaan rangaistus.

Muutoksen arvioidaan kasvattavan työllisyyttä 12 700 työttömällä. Niille, jotka eivät työllisty, tarkoittaa muutos vain leikkausta toimeentuloon. Esityksessä arvioidaan, että ansiopäivärahaa maksettaisiin alennettuna noin 80 000 henkilölle, joista noin 45 000:lla sitä alennettaisiin 20 prosentilla ja noin 35 000:lla 25 prosentilla.

Työttömistä perusturvan varassa olevien lisäksi pienituloisia ovat matalan ansiosidonnaisen turvan varassa olevat. Perusturvan tason jälkeenjääneisyys on heijastunut myös ansiosidonnaisen turvan tasoon. Työttömyyden ollessa yleisempää pienipalkkaisissa ryhmissä keskimääräinen ansiopäiväraha on 2010-luvulta ollut hyvin lähellä köyhyysrajaa (60 % mediaanituloista, 1 410 €/kk vuonna 2022). Keskimääräinen ansiopäiväraha vuonna 2022 oli noin 1 400 euroa kuukaudessa. Täytenä maksettu päiväraha oli keskimäärin 1 650 euroa kuukaudessa.

Esityksessä todetaan 20 prosentin porrastuksen pienentävän keskimääräistä täyttä päivärahaa noin 300 eurolla ja 25 prosentin porrastuksen noin 330 eurolla kuussa. Tämä on suuri leikkaus etuuden tasoon. Esitetty ansioturvan porrastaminen tulee pudottamaan lisää ihmisiä perusturvan varaan. Sen taso on todettu riittämättömäksi kansallisessa perusturvan riittävyden arvioinnissa. Myös YK:n TSS-komitea sekä Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea ovat huomauttaneet Suomea perusturvaetuksien matalasta tasosta.

Ansiopäivärahan porrastuksella ja työttömyysturvan alenemisella on todennäköisesti negatiivisia vaikutuksia kulutuskysyntään. Pienituloisimpien tuloryhmien rajakulutus on hyvätuloisimpia ryhmiä korkeampi, minkä vuoksi tulonsiirto tulojakauman alaosaan sen yläosaan heikentää kulutusta ja lisää säästämistä. Tämä alentaa ennestään heikkoa kokonaiskysyntää ja hidastaa talouskasvua Suomessa.

Lausuttavaa palkkatuetta työtä ja työssäolohtoa koskevasta ehdotuksesta?

- SOSTE katsoo, että palkkatuen tulisi jatkossa kerryttää työssäolohtoa täysimääräisesti ilman poikkeuksia.
- Mikäli kaikki palkkatukityö ei jatkossa voisi kerryttää työssäolohtoa, tukee SOSTE esitystä, jonka mukaan alentuneesti työkykyisen työllistämiseksi solmittu palkkatuettu työ kuitenkin kerryttäisi työssäolohtoa.
- SOSTE kannattaa esitystä, jonka mukaan työllistyminen palkkatuetussa työssä olisi peruste pidentää palkansaajan työssäolohtoa tarkastelujaksoa.

Työttömyyspäivärahan perusteena olevia palkansaajan työssäolohtoa koskevia säännöksiä muutettaisiin niin, että palkkatuettu työ ei jatkossa pääsääntöisesti lainkaan kerryttäisi

työssäoloehdot. SOSTE ei kannata tätä ja katsoo, että palkkatuen tulisi jatkossa kerryttää työssäoloehdot täysimääräisesti ilman poikkeuksia.

Palkkatuki on työnantajalle myönnetty tuki työttömän työnhakijan työllistymisen edistämiseksi. Palkkatuettu työ perustuu työsuhteelle ja työssäoloehdon tulisi karttua samaan tapaan kuin tavanomaisissa työsuhteissa. Myös työsuojelun ja työlainsäädännön kannalta palkkatukityö katsotaan työsuhteeksi. Palkkatukilaisille on järjestettävä muun muassa työterveyshuolto ja työnantaja koskevat samat vastuut ja velvollisuudet kuin palkatessa työntekijä ilman tukia. Avointen työmarkkinoiden palkkatuettu työ on puhtaasti normaali työsuhte, jossa työntekijän osaamisen tai työkyvyn puutteita kompensoidaan palkkatuella. Työn pitäisi kerryttää työssäoloehdot täysimääräisesti tuesta riippumatta.

Ehdotuksella tavoitellaan positiivisia työllisyysvaikutuksia lisäämällä työttömien työnhakijoiden kannustimia hakea työtä avoimilta työmarkkinoilta. Osalle pitkäaikaistyöttömistä palkkatuettu työ on ainoita mahdollisuuksia päästä mukaan työmarkkinoille, ja se vahvistaa heidän työelämäosallisuuttaan. Ikääntyvien ohella myös nuorten ja vastavalmistuneiden kohdalla työllistyminen avoimille markkinoille ilman työkokemusta on haasteellista, ja monelle nuorelle palkkatuettu työ antaa mahdollisuuden saada arvokasta työkokemusta, joka tukee eteenpäin työllistymisen polulla. Näitä mahdollisuuksia ei tule vähentää. Nyt esitetyt muutokset heikentävät jo ennestään heikossa asemassa olevien yksilöiden asemaa työelämään integroitumisessa ja yhteiskunnassa.

Esitetyn muutoksen tavoitteena on ehkäistä tilanteita, joissa henkilö työllistyisi toistuvasti julkisella tuella ja olisi työllistämiskäytön välillä työttömänä ja saisi perusturvaan korkeampaa työttömyysetuutta. Aho, Tuomala, Hämäläinen ja Mäkiäho (2018) tarkastelivat tutkimuksessaan työllistymistä edistävien palveluiden toistuvuutta samojen henkilöiden kohdalla. Tutkimuksen perusteella palkkatuella työllistyy jossain määrin samoja henkilöitä uudelleen viiden vuoden seurantaajan aikana, mutta valtaosa palkkatuella työllistetyistä ei seurantaajan aikana ole päätenyt uuteen palkkatuettuun työhön. Tilanne, jonka ehkäisyä tavoitellaan, koskee siis vain pientä osaa palkkatukityöllistetyistä.

Nykyisin palkkatukityöstä työssäoloehdot kerryttäväksi hyväksytään 75 prosenttia, eli 26 kalenteriviikon mittaisen työssäoloehdon voi täyttää kahdeksan kuukauden palkkatukijaksolla. Eduskunta on juuri hyväksynyt esityksen, jolla muutetaan työssäoloehdon karttumista siten, että se edellyttää 16 kuukauden palkkatukijaksoa. Heinäkuussa 2023 voimaan tulleen palkkatuki-uudistuksen myötä palkkatukijakson enimmäiskesto on 10 kk. Työssäoloehdon täyttyminen pelkällä palkkatukityöllä on siis jatkossa jo käytännössä lähes mahdotonta. SOSTE ei näe työssäoloehdon kertymisen poistamista kokonaan palkkatukityöstä tässä tilanteessa tarkoituksenmukaisena.

Mikäli kaikki palkkatukityö ei jatkossa voisi kerryttää työssäoloehto, tukee SOSTE hallituksen esitystä, jonka mukaan alentuneesti työkykyisen työllistämiseksi solmittu palkkatuettu työ kuitenkin kerryttäisi työssäoloehto.

SOSTE kannattaa esitystä, jonka mukaan työllistyminen palkkatuetussa työssä olisi peruste pidentää palkansaajan työssäoloehdon tarkastelujaksoa, mikäli palkkatuettu työ ei jatkossa kerryttäisi työssäoloehto.

Lausuttavaa työllistämismääräysten ja siihen liittyvän sääntelyn kumoamisesta?

-

Lausuttavaa työttömyysturvaseuraamuksia koskevasta ehdotuksesta?

Esityksessä ehdotetaan, että jatkossa palkkatuettu työ otettaisiin huomioon laskettaessa, onko työnhakija täyttänyt hänelle asetetun työssäolovelvoitteen tai koulutusta vailla olevalle nuorelle asetetun seuraamuksen. Palkkatuettu työ otettaisiin huomioon myös laskettaessa työmarkkinatuen odotusajasta vähennettävää aikaa. Nämä ovat kannatettavia esityksiä.

Lausuttavaa ehdotuksesta, joka koskee luopumista eräistä työssäoloehto ja ansiopäivärahan määrä koskevista ikäsidonnaisista poikkeuksista?

-

Lausuttavaa vaikutuksista kotitalouksiin?

- Leikkaukset kohdistuvat vaikeimmin työllistyiin, joilla työttömyys pitkittyy.
- Ne pudottavat ihmisiä perusturvan varaan ja lisäävät toimeentulotuen tarvetta.
- Esitettyjä työttömyysturvan lisäleikkauksia tulee tarkastella osana aiempia sosiaaliturvaan tehtyjä leikkauksia. Samoilta ihmisille kohdistuvista kohtuuttomista leikkauksista tulee luopua.
- Esityksen työllisyysvaikutusten arvioihin liittyy huomattavaa epävarmuutta. On epätodennäköistä, että työn tarjontaa voimistavat uudistukset lisääisivät työllisyyttä merkittävästi tilanteessa, jossa työn kysyntää ei ole riittävästi.

Esitettyjen toimien arvioidaan vahvistavan työllisyyttä noin 18 700 henkilöllä. Arvioihin liittyy epävarmuutta ja heikko talouden suhdanne ja työllisyystilanne vaikeuttavat työllisyystavoitteen saavuttamista. Vaikka arvioitu työllisyysvaikutus toteutuisi, sille suurimmalle osalle työttömistä, joka ei töihin pääse, seurauksena on vain toimeentulon heikennyksiä. Leikkaukset kohdistuvat erityisesti niihin henkilöihin, joilla on esimerkiksi työ- ja toimintakyvyn rajoitteita tai puutteita koulutuksessa, ja töitä on vaikea saada.

Esitetyillä leikkauksilla on vaikutusta myös ihmisten eläkekertymiin ja tulevien sairauspäivärahojen, vanhempainpäivärahojen ja kuntoutusrahojen tasoon. Näin työttömyysturvan leikkaukset vaikuttavat ihmisten toimeentuloon pitkäkestoisesti.

Leikkaukset pudottavat ihmisiä perusturvan varaan. Perusturvan taso on todettu riittämättömäksi kansallisessa perusturvan riittävyyden arvioinnissa. Myös YK:n TSS-komitea sekä Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea ovat huomauttaneet Suomea perusturvaetuuksien matalasta tasosta.

Esitysten arvioidaan lisäävään toimeentulotuen saantia niissä kotitalouksissa, jotka ovat jo aiemminkin saaneet toimeentulotukea. Lisäksi muutokset tuovat toimeentulotuen piiriin uusia työttömyysetuutta saavia hakijoita ja heidän perheitään. Toimeentulotuki on vahvasti tarveharkintainen etuus ja sen varaan joutuminen tarkoittaa ihmisille jatkuvaa asioimista etuusbyrokratian kanssa raportoiden tuloistaan ja menoistaan. Toimeentulotuelta on heikompien kannustimien vuoksi vaikeampi työllistyä, millä on negatiivinen vaikutus myös työvoiman tarjontaan pitkällä aikavälillä. Pidentyneellä toimeentulotukiasiakkuudella on todettu olevan myös ylisukupolvisia vaikutuksia. Erityisesti toimeentulotuen saannin pitkittyessä lasten hyvinvoinnin ongelmat yleistyvät. Näin ihmisten siirtäminen viimesijaisen toimeentulotuen varaan lisää julkisen talouden kuluja pitkälle tulevaisuuteen. Tutkimus osoittaa esimerkiksi, että perheiden siirtyminen toimeentulotuelle lisää terveydenhuollon ja lastensuojelun kustannuksia.

Esitetyt leikkaukset ovat jatkumoa hallituksen jo toteuttamille mittaville sosiaaliturvaleikkauksille, jotka ovat tulossa asteittain voimaan. Esimerkiksi peruspäivärahan indeksitarkistukset jäädytetään vuosina 2024–2027, minkä vuoksi peruspäivärahan ostovoima on vuonna 2027 10,2 prosenttia matalampi kuin vuonna 2023. Tämä estää myös ansiopäivärahaa nousemasta yleisen hintatason mukana.

Esityksessä ei arvioida aiemmin päätettyjen sosiaaliturvaleikkausten ja nyt esitettyjen muutosten yhteisvaikutuksia. Yksittäisten leikkausten kohdalla arvioidut vaikutukset voivat näyttää kohtuullisilta ja perustuslainmukaisilta. Kumuloituvat vaikutukset ovat kuitenkin pienituloisille ihmisille merkittäviä. SOSTE näkee, että näitä työttömyysturvan lisäleikkauksia tulee tarkastella osana aiempia sosiaaliturvaan tehtyjä leikkauksia. Samoille ihmisille kohdistuvista kohtuuttomista leikkauksista tulee luopua.

SOSTEn 14.11. julkaistujen laskelmien mukaan indeksijäädytykset sekä työttömyysturvaan ja asumistukeen kohdistuvat leikkaukset lisäävät köyhyyttä kasautuen samoille ihmisille ja samoille kotitalouksille. Pienituloisten määrä tulee kasvamaan vuonna 2024 noin 68 000 henkilöllä. Toimeentulotuen varaan putoaa 65 000 ihmistä. Sosiaali- ja terveysministeriön arvio sosiaaliturvaleikkausten yhteisvaikutuksista on varsin yhtenevä SOSTEn laskelmien kanssa. Se osoittaa, että pienituloisuus tulee kasvamaan ja leikkaukset köyhdyttävät erityisesti kaikista pienituloisimpia. THL julkaisi 1.12. arvion sosiaaliturvan leikkausten vaikutuksista vuoteen 2027

saakka. Myös THL:n laskelmat osoittavat pienituloisuuden lisääntyvän merkittävästi. Laskelmien mukaan pienituloisten määrä lisääntyy noin 94 000 henkilöllä. Tästä määrästä lapsia olisi noin 12 000. Perustoimeentulotukeen oikeutettujen määrä kasvaisi noin 100 000 henkilöllä vuoteen 2027 mennessä.

Pienituloisten määrän lisääntymisen lisäksi sosiaaliturvaan kohdistuvat leikkaukset myös syventävät jo olemassa olevaa köyhyyttä niiden kohdalla, joilla toimeentulotuki ei paikkaa tilannetta.

Tässä esityksessä esitetyt toimet lisäävät eriarvoisuutta. Ilman käyttäytymis-/työllisyysvaikutuksia ansiopäivärahan porrastaminen nostaa Gini-kerrointa 0,04 prosenttiyksiköllä ja pienituloisuusastetta 0,05 prosenttiyksiköllä, minkä lisäksi kaikkien hallituksen sosiaaliturvaan kohdistamien toimien staattiset vaikutukset korottavat Gini-kerrointa 0,45 prosenttiyksiköllä. Siinäkin tapauksessa, että jokainen hallituksen tavoittelemista työllisyysvaikutuksista toteutuu, valtiovarainministeriö arvioi kolmen köyhimmän tulokymmenyksen menettävän käytettävissä olevia tulojaan ja kuuden rikkaimman kymmenyksen tulojen kasvavan. Tämä tarkoittaa, että hallituksen työllisyyspolitiikka ei vähennä vaan lisää köyhyyttä Suomessa.

Esityksen työllisyysvaikutuksia koskevat laskelmat olettavat, että yksilö valitsee työllisyyden ja työttömyyden väliltä vertailemalla etuuksia ja palkkoja. Ongelma on, että työttömyys on huomattavasti moniulotteisempi ilmiö. Suomessa riittämätön työn kysyntä ja avointen työpaikkojen vähyyks ovat merkittäviä ongelmia, jotka eivät ratkea – ja saattavat jopa pahentua – sosiaaliturvan heikennyksillä. Myös sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa Vuoden 2024 sosiaaliturvamuuutosten yhteisvaikutusten arviointi -raportissa kirjoitetaan, että “[k]äyttäytymisvaikutusten arviointiin liittyy huomattavaa epävarmuutta. Tutkimuksista valittu jousto voi tuottaa joko liian suuria tai liian pieniä työllisyyden muutoksia. Työllistymisveroasteiden simuloinnissa on tehtävä joukko valintoja, jotka vaikuttavat tuloksiin. Lisäksi menetelmät ja aineistot ovat aina jossain määrin epätäydellisiä”. Tämän vuoksi voi hyvinkin käydä niin, että työttömien ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tuloja leikkaamalla saavutetaan hyvin vähäisiä – tai jopa negatiivisia – työllisyysvaikutuksia.

Suomen tavoitteena on vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrää 100 000:lla vuoteen 2030 mennessä, määrästä kolmasosan on oltava lapsia. Sosiaaliturvaan kohdistuvat leikkaukset vievät kehitystä päinvastaiseen suuntaan. Köyhyyden ja erityisesti lapsiköyhyyden lisääminen ei ole inhimillistä, mutta ei myöskään taloudellisesti järkevää. Tutkimukset ovat osoittaneet, että perheen köyhyys voi aiheuttaa nuorelle pitkälle hänen tulevaisuuteensa vaikuttavia vaikeuksia.

Esityksen perusteluissa todetaan, että valtiovarainministeriön tasapainotusta ei valtiovarainministeriön mukaan voida toteuttaa kokonaan verotusta kiristämällä, vaan tarvitaan myös suoria säästötoimia. Nyt kuitenkin hallitus pyrkii tasapainottamaan taloutta vain leikkauksilla ja verotusta on päinvastoin

kevennetty hyvin toimeentulevilta. On kohtuutonta, että säästöjä haetaan leikkaamalla pienituloisten toimeentulosta.

Lausuttavaa esityksen taloudellisista vaikutuksista (ml. vaikutukset julkiseen talouteen, työllisyyteen ja kuntiin)?

- Suomessa julkisyhteisöjen velka on kasvanut reaktioina ulkoisten shokkien aiheuttamiin talouskriiseihin.
- Vuosien 2008–2009 finanssikriisin jälkeen julkisyhteisöjen velkaantuminen on ollut keskeinen osa kokonaiskysyntää ja talouskasvua. Ilman julkista velkaantumista talouskasvu olisi ollut 2010-luvulla jopa toteutunutta kasvua heikompa.
- Esitetyt toimenpiteet lisäävät tulonjaollista eriarvoisuutta, mikä heikentää kokonaiskysyntää.
- Toimenpiteet, jotka lisäävät työn tarjontaa, eivät tule lisäämään työllisyyttä merkittävästi, koska työttömyys johtuu pääosin puutteellisesta työn kysynnästä.

Esitettyjä toimia perustellaan kertomalla, että viimeisen noin viidentoista vuoden aikana julkisen talouden velkasuhde on noussut huomattavasti. On kuitenkin tärkeää korostaa, että julkisyhteisöjen velka on lisääntynyt Suomessa vastauksina talouskriiseihin. 1990-luvun alun lama, vuosien 2008–2009 finanssikriisi ja vuoden 2020 koronapandemia olivat ulkoisten shokkien aiheuttamia, eivätkä sinänsä liittyneet kotimaiseen päätöksentekoon.

Julkisesta kulutuksesta ja julkisyhteisöjen velkaantumisesta muodostui keskeinen osa kokonaiskysyntää finanssikriisin jälkeen, koska Suomen nettovienti muuttui negatiiviseksi 2010-luvulla. Tämän vuoksi Suomen talouskasvu olisi ollut 2010-luvulla jopa toteutunutta talouskasvua heikompa, jos julkisyhteisöjen ei olisi annettu velkaantua finanssikriisin jälkeisenä aikana. Viennin kriisiytymisen vuoksi Suomen talouden ongelmat eivät liity tällä hetkellä liian suureen julkiseen velkaan vaan liian heikkoon kokonaiskysyntään, josta viestii heikko tuotantokapasiteetin käyttöaste ja korkea työttömyys.

Siinäkin tapauksessa, että kaikki esitetyt työllisyystavoitteet toteutuvat, suunniteltujen sosiaaliturvaleikkausten kokonaisvaikutukset tulevat vähentämään kolmen köyhimmän tulokymmenyksen käytettävissä olevia tuloja ja lisäämään kuuden rikkaimman tulokymmenyksen tuloja. Koska pienituloisimpien tuloryhmien rajakulutus on korkeampaa, kulutus ja kokonaiskysyntä laskevat, kun tulonjako muuttuu eriarvoisemmaksi ja tuloja siirtyy köyhiltä kymmenyksiltä rikkaammille kymmenyksille. Köyhimpien tuloryhmien tuloja heikentävät ja eriarvoisuutta lisäävät toimet pahentavat heikon kokonaiskysynnän ongelmaa.

Esitettyjen toimenpiteiden kerrotaan olevan osa kannustinloukkujen purkamisen kokonaisuutta, joilla tavoitellaan nettomääräisesti noin 298 miljoonan euron menosopeutusta ja 18 700 henkilön

työllisyyskasvua. Kuitenkin se tapa, jolla työllisyysvaikutuksia on laskettu, olettaa työllisyyden ja työttömyyden olevan yksilöllinen valinta, jonka henkilöt tekevät tulojensa perusteella. Tämä on hyvin yksiuotteinen tulkinta työttömyydestä.

Suomessa oli vuoden 2023 marraskuussa noin 186 000 15–64-vuotiasta työtöntä työnhakijaa ja vain 38 874 avointa työpaikkaa. Tämä tarkoittaa, että korkea työttömyys johtuu Suomessa pikemminkin liian heikosta työn kysynnästä, ei sen tarjonnasta, minkä vuoksi työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien henkilöiden tulojen heikennykset eivät todennäköisesti tule lisäämään työllisyyttä arvioidulla tavalla. Talouskasvun elvyttäminen vaatisi pikemminkin kokonaiskysyntää ruokkivaa talous- ja sosiaalipolitiikkaa, joka avoimia työpaikkoja luodessaan ja ihmisten työ- ja toimintakyvystä huolehtiessaan mahdollistaisi korkeamman työllisyyden ja matalamman työttömyyden.

Lausuttavaa vaikutuksista toimeenpanijoihin (ml. vaikutukset työttömyysetuuden maksajiin ja julkisen työvoimapalvelun järjestäjään)?

-

Lausuttavaa muista vaikutuksista (ml. vaikutukset yrityksiin ja muihin työnantajiin)?

- Työnhakijan näkökulmasta hakeutuminen palkkatuettuun työhön voi olla nykyistä kannattamattomampaa ja palkkatuettu työ voi vähentyä.
- Tämä heikentäisi työllistymismahdollisuuksia ja aktivointiastetta sekä lisäisi työttömyyttä.
- Järjestöillä ei ole useissa tilanteissa mahdollisuutta palkata työntekijöitä ilman palkkatukea. toimintoja voidaan joutua lopettamaan. Tästä kärsisivät erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset, joille järjestöt ovat pystyneet tarjoamaan tukea.

Kuten esityksessä todetaan, työnhakijan näkökulmasta hakeutuminen palkkatuettuun työhön voi olla nykyistä kannattamattomampaa työttömyysetuusoikeuden kannalta tarkasteltuna. Palkkatuettua työtä ei enää nähtäisi houkuttelevana vaihtoehtona. Palkkatuettu työ vähenisi eri työnantajilla. Tämä heikentäisi työllistymismahdollisuuksia ja aktivointiastetta sekä lisäisi työttömyyttä, erityisesti pitkäaikaistyöttömyyttä. Siitä seuraisi myös yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vahvistumista ja köyhyyden lisääntymistä.

Jos palkkatuettua työvoimaa ei ole saatavilla, voi työpaikka jäädä aidosti täyttämättä ja työnantajan toiminta muuttuisi. Esityksen mukaan vaikutus kohdentunee erityisesti niihin työnantajiin, jotka ovat saaneet vuosittain 100 prosentin palkkatukea. Vuosina 2016–2022 keskimääräinen vuoden aikana 100 prosentin tuella työllistettyjen määrä on vaihdellut 2 900–4 800 henkilön välillä. Vuosittain 100 prosentin palkkatukea maksetaan noin 1 500–1 600 järjestölle. Arviolta noin kolme neljäsosaa palkkatukea saavista järjestöistä työllistää alle viisi henkilöä palkkatuella vuodessa. Vähintään 50 henkilöä palkkatuella työllistäviä järjestöjä on noin kaksi prosenttia järjestöistä. Näiden suurten järjestöjen osuus palkkatuella järjestöihin työllistetyistä henkilöistä on kuitenkin arviolta noin 35

prosenttia. Järjestöillä ei ole useissa tilanteissa mahdollisuutta palkata työntekijöitä ilman palkkakustannusten täysimääräistä tai lähes täysimääräistä kompensointia.

Esitys ei tunnista järjestöjen palkkatukityön vähenemisen kerrannaisvaikutuksia. Järjestöissä palkkatuetussa työssä olevien määrän väheneminen heikentäisi niiden toimintaedellytyksiä ja toimintaa jouduttaisiin mahdollisesti supistamaan. Tämä vähentäisi toimintamahdollisuuksia ja toiminnan monipuolisuutta myös matalan kynnyksen ja nuorten työpajapalveluissa. Monia tehtäviä ei voida toteuttaa vain kuntouttavan työtoiminnan tai työkokeiluasiakkaiden parissa. Kyse on esimerkiksi kierrätysmyymälöistä, erilaisista palvelutoiminnoista sekä yritysten kanssa solmituista alihankintasopimuksista, joissa palkkatuetussa työssä olevat henkilöt ovat keskeisessä roolissa. Lisäksi kyse on erilaisista veloituksettomasti tarjottavista palveluista, kuten ruoka-avun jakaminen, joita ei voida tuottaa ilman palkkatuettua henkilöstöä. Monet työpajatoimijoista katsovat, että tämä romuttaisi järjestöjen toiminnan. Myös esimerkiksi työttömien yhdistykset pelkäävät, että toimintoja joudutaan lopettamaan. Tästä kärsisivät erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset, joille järjestöt ovat pystyneet tarjoamaan tukea.

Järjestöt pystyvät tarjoamaan työttömille heidän tarpeisiinsa vastaavia palvelupolkuja, usein kuntouttavasta työtoiminnasta työkokeilun kautta palkkatuettuun työhön. Jos palkkatuettu työ vähenee, myös nämä palvelupolut katkeavat ja työllistyminen avoimille työmarkkinoille vähenee.

Vaikka esitys ei pääsääntöisesti tällä lainsäädännöllä rajoita työttömän työnhakijan mahdollisuutta palkkatuettuun työhön, epäsuorat vaikutukset palkkatukityöhön voivat olla merkittäviä.

Esitys saattaa myös työnantajan moraalisesti vaikeaan tilanteeseen, koska ottamalla palkkatukea vastaan, työnantaja asettaa työntekijänsä epäedulliseen asemaan mahdollisen työttömyyden edessä.

Lausuttavaa siitä miten muutosten vaikutuksia voitaisiin seurata ja arvioida jälkikäteen?

SOSTE kannattaa esityksessä ehdotettua vaikutusten kattavaa yhteisarviointia. Esitettyjen muutosten vaikutuksia ja sosiaaliturvaan tehtyjen muiden muutosten yhteisvaikutuksia on tärkeää seurata ja tarvittaessa ryhtyä viipymättä havaittujen ongelmien korjaamiseen.

Lausuttavaa voimaantulosta ja siirtymäsäännöksestä?

-

Muuta lausuttavaa esityksestä?

Lakiesityksen valmisteluvaiheessa ei ole kuultu järjestöjä työnantajina eikä haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä edustavina tahoina. Järjestöjen asiantuntemus tulisi tunnistaa, ja osallistaa jo lain valmisteluun eri kohderyhmiä edustavia järjestöjä.

Kohdennettu kysymys TE-toimistoille ja työllisyyden edistämisen kuntakokeilussa mukana oleville kunnille: Mikä on tilastotietoihin tai arvioon perustuva käsityksenne muutoksen taloudellisista ja muista vaikutuksista, jos palkkatuettu työ kerryttäisi kokonaisuudessaan työssäolovelvoitetta ja koulutusta vailla oleville nuorille asetettua seuraamusta?

-

Järvinen Anna
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry